

ՀՏԴ 371(479.243)

Մանկավարժություն

**ՎՊՀ հայոց լեզվի ամբիոնի դոցենտ,  
մ.գ.թ., Վանաձորի Բաֆֆու անվան թիվ 19 դպրոցի տնօրեն Անուշ Երոյան,  
դպրոցի հայոց լեզվի և գրականության ուսուցչուհիներ՝  
Նարինե Հարությունյան,  
Վարդուհի Գևորգյան,  
դասվարներ՝ Արմահրա Ղազարյան,  
Օրսանա Մովսիսյան, Գոհար Լորտիկյան, Արմինե Ճոկլիկյան,  
պատմության ուսուցչուհի՝ Նազիկ Գիշյան**

**ԱՇԱԿԵՐՏԻ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐՅԱՆՅԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԻ ԹԵՄԱՆ ԵՐՈՎ**

Այսպիսով, դպրոցում Արցախյան ազատամարտի թեմայով սովորողների հայրենասիրական դաստիարակությունը ավելի նպատակահարմար է իրականացնել դասարանական և արտադասարանական պարապմունքների միջոցով: Կրթության արդյունավետությունը բարձրացնելու համար անհրաժեշտ է օգտագործել ժամանակակից մանկավարժական տեխնոլոգիաներ, որոնց մեջ են մտնում ԻՀՏ տրված հնարավորությունները, ժամանակակից ինտերակտիվ մեթոդները և միջառարկայական կապերը:

Բանալի բառեր՝ ուսուցման ժամանակակից մեթոդներ, դասարանական և արտադասարանական աշխատանքներ, հայրենասիրական դաստիարակություն, Արցախ, արցախյան ազատամարտ, ազատություն, անկախություն, պետական խորհրդանիշներ, ազգային հերոսներ, համազգային շարժում, հոշակազիր, ազատամարտիկ, հայրենասիրություն:

*Доцент кафедры армянского языка,  
кандидат математических наук, директор вандзорской н. 19 школы им. Раффи Ануш Егоян,  
учительницы армянского языка и литературы Нарине Арутюнян, Вардуи Геворгян,  
учителя Армаида Газарян, Оксання Мовсисян, Гоар Лортикян,  
Армине Чеклинян, учительница истории Назик Гишян*

**ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНТОВ ПО ТЕМАТИКЕ КАРАБАХСКОЙ ОСВОБОДИТЕЛЬНОЙ БОРЬБЫ**

Таким образом, в общеобразовательной школе патриотическое воспитание учащихся по тематике Арцахской освободительной борьбы целесообразно осуществлять при помощи классных и внеклассных занятий. Для повышения результативности обучения необходимо применять современные педагогические технологии, включая в них предоставленные возможности ИКТ (информационных компьютерных технологий), современных интерактивных методов и межпредметных связей.

Ключевые слова-современные методы обучения, классная и внеклассная работа, патриотическое воспитание, родина, Арцах, арцахская освободительная борьба, свобода, независимость, символы государства, национальные герои, всенародное движение, провозглашение, боец-освободитель, патриотизм.

*Associate professor of Armenian language faculty of VSU,  
Candidate of Mathematical Sciences, the director of Vandzor's number 19 school Anush Egoyan  
The teachers of Armenian language and literature Narine Harutyunyan,  
Varduhi Gevorgyan, teachers Armaida Ghazaryan, Oqsanna Movsisyan, Gohar Lortikyan,  
Armine Choklinyan, the teacher of history Nazik Gishyan*

**PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS ON KARABAKH WAR TOPIC**

Thus, in secondary schools, learners' education on the subject of Artsakh liberation struggle is appropriate to organize through curricular and extracurricular activities. To achieve higher effectiveness in teaching, it is necessary to use modern pedagogical technologies including the potential of ICT sphere, modern interactive methods and interdisciplinary connections.

Key words - modern teaching methods, curricular and extracurricular activities, patriotic education, motherland, Artsakh, Artsakh liberation struggle, freedom.

*Հայրենիքներն ապրում են հայրենասիրությամբ, կործանվում դրա պակասի պատճառով:  
Հայրենապաշտական դաստիարակություն. ահա՛ մեր փրկության խարիսխը:*

**Գարեգին Նժդեհ**

Սովորողի հայրենասիրական դաստիարակությունը միշտ էլ գտնվել և գտնվում է դպրոցի ուշադրության կենտրոնում, քանի որ դպրոցական ուսումնառության գործընթացը նպաստավոր պայմաններ է ստեղծում աշակերտի մոտ հայրենիքի հանդեպ պատկերացումներ և սեր արմատավորելու, ազգային ինքնագիտակցություն ձևավորելու, հայրենիքի պաշտպան դաստիարակելու գործում:

Հանրակրթության պետական կրթական չափորոշիչով պայմանավորված՝ հստակ պահանջներ են ներկայացված սովորողի արժեքային համակարգի ձևավորման համար, որի բաղկացուցիչ մասն են կազմում աշակերտների ռազմահայրենասիրական դաստիարակության, ազգային հոգևոր արժեքների գնահատման սկզբունքները<sup>1</sup>:

Բոլոր ժամանակների և մանավանդ այսօրվա դպրոցի առջև դրված է կյանքի կողմից պարտադրված կարևորագույն խնդիր. այն է՝ դաստիարակել հայրենասեր սերունդ: Արցախի գոյապայքարի այսօրվա մարտահրավերները ավելի են կարևորում այսպիսի սերունդ ունենալու անհրաժեշտությունը: Այս հարցն ավելի սուր է ներկայանում մեր օրերում, քանզի այսօրվա աշխարհաքաղաքական զարգացումների կիզակետում հայտնված մեր պատմական հայրենիքի՝ Արցախի ապագան վտանգված է, իսկ վաղվա օրվա հայրենյաց սահմանի պաշտպանն այսօրվա դպրոցականն է ու նրա մեջ հայրենասիրություն սերմանող ուսուցիչը, ով իր անխոնջ աշխատանքով մատաղ սերնդի հոգում դնում է հայրենասիրության ծլարձակող սերմեր, վկան՝ Արցախի քառօրյա պատերազմը:

<<Հայրենասիրությունը ծագում է լատիներեն <<պատրիոտ>> բառից, նշանակում է հայրենիքը սիրող: Հայրենասիրությունը բարոյական բարձր որակ է: Այն սոցիալական դիրքորոշում է, որի հիմնական բաղադրիչը սերն է: Մարդու հայրենասիրությունը հանդես է գալիս և մարմնավորվում տվյալ մարդու (դպրոցականի)՝ դեպի իր հայրենիքը ունեցած սիրո մեջ: Մերը ոչ միայն հայրենիքի նկատմամբ է, այլ նաև հայրենիքում ապրող ժողովրդի նկատմամբ: Երբ ասում ենք հայրենիք, ապա առաջին հերթին հասկանում ենք հայրենիքում ապրող ժողովուրդը>>:

Գիտամանկավարժական գրականության մեջ ընդունված է այն տեսակետը, որ աշակերտի հայրենասիրական դաստիարակությունը իրականացվում է երեք փուլով՝

- ա) կրտսեր դպրոցում (I-IV դասարաններ) հայրենասիրական պատկերացման հիմքեր են ձևավորվում,
- բ) հիմնական դպրոցում (V-IX դասարաններ) ձևավորվում է աշակերտի հայրենասիրական մտածողությունը,
- գ) ավագ դպրոցում (X-XII դասարաններ) աշխատանքներ են տարվում սովորողի հայրենասիրական գիտակցության ձևավորման ուղղությամբ:

Սույն հետազոտության նպատակը հանրակրթության մեջ աշակերտի բարոյական դաստիարակության, մասնավորապես հայրենիքի նվիրյալի և պաշտպանի ձևավորման գործընթացում վերը նշված երեք փուլերով իրականացվող ուսումնադաստիարակական աշխատանքների արդյունավետությունը ապահովող մեթոդների և հնարների մշակումն ու համակարգումն է:

Առաջադիր նպատակին հասնելու համար մեր կողմից առաջ են քաշվել մի շարք խնդիրներ, ինչպիսիք են՝

- ա) մատնանշել կրտսեր և միջին դասարաններում հայրենասիրական դաստիարակությանն ուղղված աշխատանքները պայմանավորված աշակերտների տարիքային և հոգեբանական առանձնահատկություններով,
- բ) ներկայացնել արցախյան ազատամարտի թեմաներով սովորողի հայրենասիրությանը միտված աշխատանքի գիտականորեն հիմնավորված ուղիները,
- գ) համակարգել և ընդհանրացված նկարագրել կրտսեր և միջին դպրոցում դասարանական և արտադասարանական աշխատանքների համամասնության ճիշտ պահպանմամբ աշակերտի արժեքային համակարգի ձևավորմանը նպաստող և արդեն փորձով արդարացված լուծումները:

Կրտսեր դպրոցականների տարիքային և հոգեբանական առանձնահատկություններով պայմանավորված՝ մայրենի լեզվի տարրական դասարանների ծրագրում աշակերտների հայրենասիրական դաստիարակությանն ուղղված թեմաների ուսուցմանը հատկացված է ընդամենը 8-9 ժամ, ինչը դաս-դասարանային աշխատանքի իրացման ընթացքում լիարժեք հնարավորություն չի ապահովում սովորողի ռազմահայրենասիրական դաստիարակության համար: Ուստի ուսումնադաստիարակական խնդիրների լուծումը մենք իրականացնում ենք դասարանական աշխատանքի շարունակությունը համարվող արտադասարանական պարապմունքներով, որոնք անմիջականորեն կապված են դասարանում կատարվող աշխատանքների հետ:

Մեծ մանկավարժ Վ. Սուխոմլինսկին մանկավարժական երկարատև տարիների իր գործունեության մասին խոսելիս նշել է. <<Երեխաների դպրոց հաճախելու հենց առաջին օրերից էս նրանց հետ միասին սկսում եմ

<sup>1</sup> Տե՛ս Հայոց լեզու և գրականություն, Հանրակրթական դպրոցի առարկայական չափորոշիչ և ծրագիր, Երևան, 2006:

<sup>2</sup> Յու.Ա. Ամիրջանյան, Ա. Ս. Մահակյան, Մանկավարժություն, ուսումնական ձեռնարկ, Երևան, 2005., էջ 348:

ճանապարհորդություններ կատարել դեպի մեր հայրենիքի վեհության, պատվի, փառքի, անկախության համար կատարված սխրանքների աշխարհը»<sup>1</sup>: Հետևելով մեծ մանկավարժի պատգամներին՝ կրտսեր դպրոցում աշակերտի հայրենասիրական դաստիարակությունը իրականացնում ենք դաստիարակության կենսագործման դասարանական և արտադասարանական աշխատանքների զանազան ուղիներով՝ դրական օրինակով, հայրենիքի մասին գրույցներով, գրական ստեղծագործությունների վերլուծություններով, միջառարկայական և ներառարկայական կապեր ստեղծելով և այլն: Կիրառում ենք նաև արտադասարանական տարբեր միջոցառումներ.

- արցախյան պատերազմի հերոսների, ռազմական մարտերի մասին ականատեսների վկայություն-հիշողություններ. սովորողները ճանաչում են արցախյան պատերազմի հերոսներին, ծանոթանում են ռազմական մարտերի մասնակիցների վերապրած հիշողություններին,

- էքսկուրսիաների, արշավների իրականացում. երեխաները ճանաչում են հայրենի բնաշխարհը, սիրում հայրենի հողը,

- մասնակցություն ազգային տոներին. սովորողները ճանաչում են ազգային տոները, անձամբ մասնակցում տոնակատարություններին,

- գրույց, դասախոսություն, բանավեճ. աշակերտները փոխանակում են հայրենասիրական գաղափարներ, հարստացնում են հայրենիքի մասին ունեցած գիտելիքները, բանավեճի արդյունքում կատարում եզրահանգումներ,

- արցախյան թեմաներով կինոդիտում. փաստավավերագրական ֆիլմերի օգնությամբ աշակերտները ծանոթանում են պատմական փաստերին,

- հայրենասիրական թեմաներով ցերեկոյթներ, վիկտորինաներ. սովորողներն անձամբ մասնակցում են միջոցառումների կազմակերպմանն ու ներկայացմանը. ապահովվում է առողջ մրցակցություն:

Սովորողի հայրենասիրական դաստիարակության առաջին փուլում կարևորվում է աշակերտների՝ հայրենիքի մասին ունեցած պատկերացումների ձևավորումն ու ամբողջացումը: Փոքրածավալ նյութերի ընթերցման ճանապարհով խնդիր է դրվում սովորողների մեջ ձևավորել հայեցի դաստիարակություն, ազգային հոգեկերտվածք՝ նպաստելով երեխայի ինքնաձանաչմանն ու ինքնադրսևորմանը, և ամենևին էլ պատահական չէ, որ կրտսեր դպրոցում աշակերտի հայրենասիրական պատկերացումների ստեղծումը խարսխվում է հայրենիքի նվաճումների հանդեպ աշակերտի հպարտության գիտակցման վրա, որը դառնում է հայրենասիրության հիմքը:

Հանրակրթության 2-րդ աստիճանում հիմնական դպրոցի սովորողների հայրենասիրական մտածողության զարգացման համար ի նպաստ են դրվում ուսումնական տարբեր բնագավառների ընձեռած հնարավորությունները: Գրականությունը և պատմությունը կյանքի դասեր են ուսուցանում սովորողներին, զարգացնում նրանց ստեղծագործական, վերլուծական ակտիվությունը և դաստիարակում ինքնատիպ անհատականություններ: Իսկ մյուս ուսումնական առարկաները (<<ՆՁՊ և անվտանգ կենսագործունեություն>>, <<Աշխարհագրություն>>, ՏՀՏ և այլն) ուսուցման ժամանակակից տեխնոլոգիաների կիրառման համատեքստում հարուստ նյութ են տալիս ինտեգրված դասեր անցկացնելու համար:

Լեոնային Ղարաբաղի Հանրապետության հռչակման 25-րդ տարեդարձի նշանավորման միջոցառումների շարքում Վանաձորի Բաֆֆու անվան թիվ 19 դպրոցի 9-րդ դասարանում ներդրվել է նմանատիպ փորձ <<Արցախյան շարժումը և Հայաստանի անկախացման գործընթացը>> թեմայի ամփոփման դասով<sup>2</sup>:

Դասի նպատակը՝

ա) արցախյան ազատամարտի թեմաներով աշակերտների ձեռք բերած գիտելիքների համակարգում,

բ) թեմայի ընձեռած հնարավորությունների սահմանում աշակերտի տրամաբանական, վերլուծական, հետազոտական, համագործակցային և ստեղծագործական կարողությունների ու հմտությունների զարգացում,

գ) արցախյան ազատամարտին վերաբերող թեմայի ուսուցում՝ ի նպաստ աշակերտի ռազմահայրենասիրական դաստիարակության:

Մեթոդներ՝ պրիզմա, կարճ դասախոսություն, ժամանակագրական աղյուսակ, քառաբաժան:

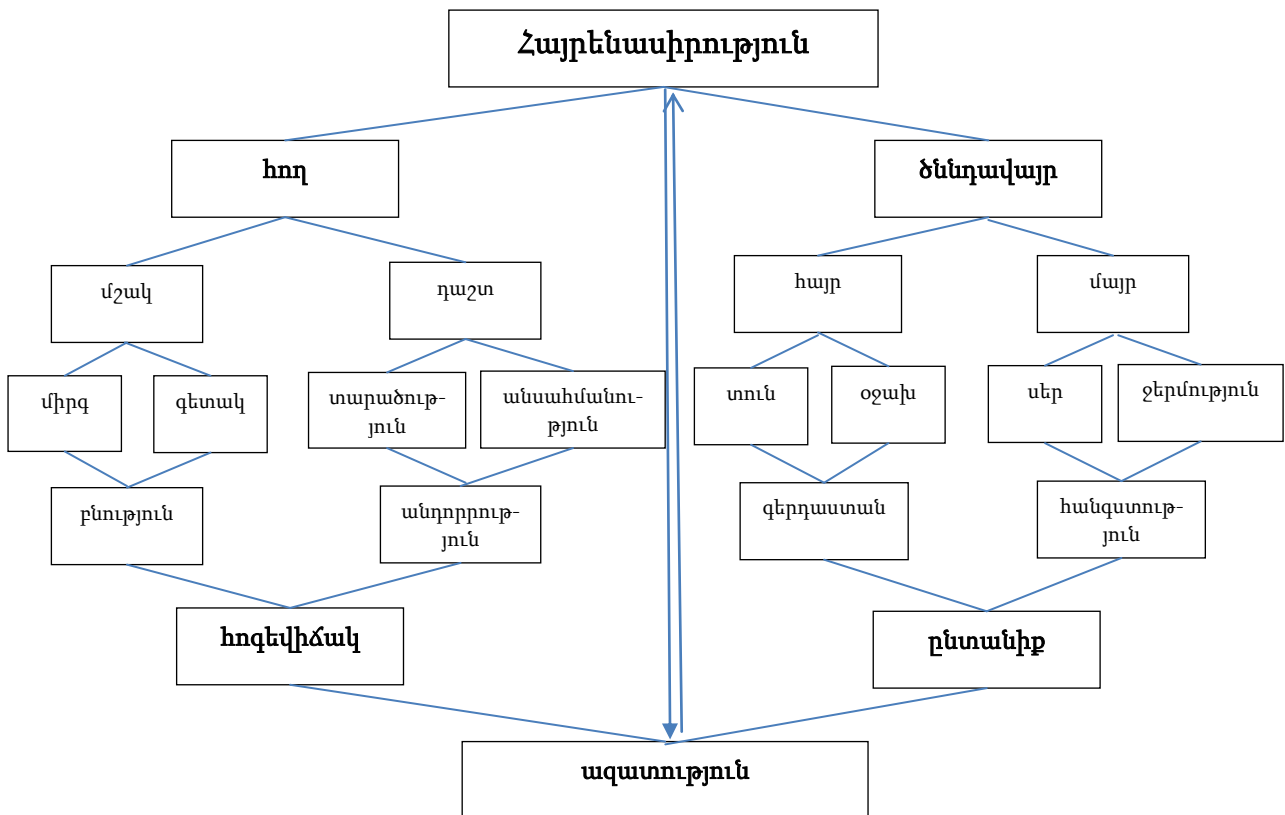
Կահավորում՝ ՀՀ վարչական քարտեզ, ՀՀ և Արցախի պետական խորհրդանիշներ, բաշխիչ նյութեր, համացանց, դասագիրք, գունավոր մարկերներ, պաստառներ:

Դասի ընթացքը՝

Քննադատական մտածողության զարգացմանն ուղղված ԽԻԿ համակարգի ներդրմամբ դասի խթանման փուլում աշակերտներին առաջարկում ենք պրիզմայի օգնությամբ ներկայացնել <<հայրենասիրություն>> սկզբնաբառը:

<sup>1</sup> Վ. Ա. Սուխումլինսկի, Ինչպես դաստիարակել իսկական մարդ, Երևան, 1980, էջ 33:

<sup>2</sup> Է. Գևորգյան, Կ. Խաչատրյան, Ա. Վիրաբյան, Հայոց պատմություն, դասագիրք հանրակրթական դպրոցի 9-րդ դասարանի, Երևան, 2014թ., էջ. 113:



Այնուհետև աշակերտներին հանձնարարում ենք կազմել նախադասություններ պրիզմայի սկզբնաբառով և վերջնաբառով: Սա տրամաբանական կապ է ապահովում երկու հանգուցային բառերի միջև և գործի է դնում աշակերտի քննադատական-ստեղծագործական մտածողությունը:

Դասի *խնամտի ընկալման* փուլում գործադրում ենք «Կարճ դասախոսություն» մեթոդական հնարը: Աշակերտներից մեկը, ում նախապես հանձնարարվել էր տեղեկություններ հավաքել Արցախի պատմության, համազգային պայքարի և ազգային զարթոնքի մասին, հանդես է գալիս իր ամփոփ խոսքով:

Դասը շարունակում ենք համագործակցային եղանակով: Դասարանը բաժանվում է չորսհոգանոց հինգ խմբերի, որոնցից յուրաքանչյուրին տրվում են հետևյալ առաջադրանքները՝

I խումբ՝ օգտվելով բաշխիչ նյութից՝ կազմել արցախյան տարեգրության ժամանակագրական աղյուսակը.

Տարեթիվ	Իրադարձություն	Մեկնաբանություն
---------	----------------	-----------------

II խումբ՝ օգտվելով համացանցից՝ կազմել Արցախի վարչական միավորների քարտեզը՝ կարմիր գույնով ներկելով վտանգված շրջանները:

III խումբ՝ բաշխիչ նյութով աշակերտներին տրամադրված ապրիլյան քառօրյա պատերազմում ընկած հերոս տղաների և ազգային այլ հերոսների նկարները խմբավորելով՝ բնութագրել նրանց համացանցից դուրս գրված թևավոր արտահայտություններով:

IV խումբ՝ կազմել Արցախի պատկերազարդ այցեքարտը՝ նշելով պաշտոնական անվանումը, մայրաքաղաքը, տարածքը, բնակչության թիվը, պետական լեզուն, կրոնը, արժույթը, պետական կառուցվածքը:

V խումբ՝ օգտվելով պատմության դասագրքից<sup>1</sup> ներկայացնել ԼՂՀ-ի անկախության հռչակագրի մի քանի դրույթ և ազատության ու անկախության գաղափարը ներբողել գեղարվեստական մասով (հայրենասիրական երգ, պար, ասմունք):

Դասի *կշռադասման* փուլում առաջարկում ենք լրացնել քառաբաժանը:

Ի՞նչ գիտեի:	Ի՞նչ իմացա:
-------------	-------------

<sup>1</sup> Է. Գևորգյան, Կ. Խաչատրյան, Ա. Վիրաբյան, Հայոց պատմություն, դասագիրք հանրակրթական դպրոցի 9-րդ դասարանի, Երևան, 2014, էջ. 124:

Ի՞նչ զգացի:	Իմ անկախ Արցախը:
-------------	------------------

Հետադարձ կապի ապահովման նպատակով դասի ավարտին անդրադառնում ենք պրիզմայի նախնական գրառմանը՝ պարզելու՝ ինչքանով էին հայրենասիրության մասին աշակերտների սկզբնական պատկերացումները համապատասխանում ուսուցման վերջնարդյունքներին: Ուսուցիչն աշակերտների օգնությամբ ամփոփում է դասը՝ ասելով, որ հայրենիքը միայն հող ու ջուր չէ, որ արժանի է և ենթակա է պաշտպանության իր զավակների կողմից: Հայրենիքը մի մեծ տուն է, ընտանիք, որի համար մարդը պետք է աշխատի և որը պետք է ծաղկեցնի, դեկավարի և դարձնի բարեկեցիկ և արժանավայել ապրելու տեղ: Հայրենիքը պիտի լինի այն վայրը, որտեղ ապրելը յուրաքանչյուր հայի համար պատիվ պիտի լինի:

Դասի վերջում հանձնարարվում է տնային աշխատանք՝ գրել բաց նամակ՝ ուղղված աշխարհի խաղաղասեր մարդկանց:

Այսպիսով, հանրակրթական դպրոցում արցախյան ազատամարտի թեմաներով սովորողների հայրենասիրական դաստիարակության ուսուցումը նպատակահարմար է իրականացնել դասարանական և արտադասարանական պարապմունքների միջոցով: Ուսուցման արդյունավետության բարձրացման նպատակով անհրաժեշտ է կիրառել ուսուցման ժամանակակից մանակավարժական տեխնոլոգիաներ՝ դրանցում ընդգրկելով ՏՀՏ-ների ժամանակակից ինտերակտիվ մեթոդների և միջառարկայական կապերի ընձեռած հնարավորությունները:

### Գրականություն

1. Ամիրջանյան Յու.Ա., Մահակյան Ա.Ս., Մանկավարժություն, ուսումնական ձեռնարկ, Երևան, 2005:
2. Գևորգյան Է., Խաչատրյան Գ., Վիրաբյան Ա., Հայոց պատմություն, դասագիրք հանրակրթական դպրոցի 9-րդ դասարանի, Երևան, 2014:
3. Հայոց լեզու և գրականություն, Հանրակրթական դպրոցի առարկայական չափորոշիչ և ծրագիր, Երևան, 2006:
4. Սուխումլինսկի Վ.Ա., Ինչպես դաստիարակել իսկական մարդ, Երևան, 1980: